

1. MS IV. yüzyılın sonlarında Hunların baskısıyla başlayan göç dalgasıyla birlikte Vizigotlar, Ostrogotlar, Vandallar ve Franklar gibi Germen kavimleri, Roma sınırlarını aşarak Avrupa'nın farklı bölgelerine yayılmıştır. Bu süreçte Germen halkları, Latin ve Hristiyan kültürleriyle etkileşime girerek kendi kimliklerini yeniden tanımlamışlardır. Germen göçleri sonrasında Roma'nın yerini yeni krallıklar almış, Avrupa'nın etnik ve siyasi haritası köklü bir biçimde değişmiştir ancak bu krallıkların ülkelerinde merkezî bir yapı oluşturamaması, feodalitenin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kendilerini güven içinde göremeyen yoksullar, asillerin koruması altına girerek onlar için çalışmaya başlamıştır. Sonuçta idari sistem; hanedanların ve aristokrat sınıfının önem kazandığı bir hâle gelmiştir.

Buna göre MS IV. yüzyılın sonlarında başlayan Kavimler Göçü ile Avrupa'nın sosyal ve siyasi yapısında yaşanan değişimlerin feodalitenin ortaya çıkışına etkisini açıklayınız.

2. KAYNAK A

Asya Hun Devleti'nde olduğu gibi, Göktürklerde de kağana devleti yönetme hakkı "kut" ile verilmişti ancak kağanın kut sahibi olması, her şey demek değildi. İdare yetkisi, töreye göre belirlenmiş bazı şartlarla sınırlandırılmıştı. Kağandan sonra, devlet teşkilatında önemli bir yere sahip olan meclis görev yapardı. Bu meclis, kağanın kararlarını, devlet organlarının icraatlarını ve törenin uygulanışını denetlerdi. Göktürklerde, meclis ve kağanın altında "ayukı" adı verilen bir hükûmet bulunurdu. Hükûmetin en önemli görevi, meclis kararlarının ülke genelinde uygulanmasını sağlamak ve icraatları takip etmektir. Taşra idaresinde ise töre hükümleri ve merkezin görüşleri doğrultusunda, bağlı bölgelerin sevk ve idaresini gözeten; vergi, askerlik gibi işleri koordine eden birçok yüksek dereceli memur görev yapmaktaydı.

KAYNAK B

"Şehinşah" ünvanını kullanan Sâsânîlerde hükümdarın yetkileri, yazılı kanunların yanı sıra dinî, ahlaki ve örfî geleneklerle de sınırlandırılmıştı. Sâsânî Devleti'nin yazılı kanunlarını derleyen ve "Matikan Hezar Dadistan" adı verilen bir anayasası bulunmaktaydı. Sâsânîler, hükümdarlarını kutsal kabul etmişlerse de tanrı-kral anlayışını benimsememişlerdi. Şehinşahların üzerinde, önemli yaptırım gücüne sahip bir din adamları konseyi bulunmaktaydı. Bu din adamları, Zerdüşî dinine aykırı davranışlar sergileyen hükümdarları azletmişlerdi. Sâsânîlerde devlet işleri, "divan" adı verilen kurullarda yürütülmekteydi. Bu divanlarda alınan kararlar, hükümdarın onayına sunulur ve onun tarafından onaylanırdı. Sâsânîler, taşra yönetiminde, kendilerinden önceki Perslerin uyguladığı "satraplık" adı verilen eyalet sistemini devam ettirmişlerdi.

2.1. Kaynak A'ya göre Göktürk Devleti'nde hükümdarın egemenliğinin kaynağı nedir? Açıklayınız.

2.2. Kaynak A ve B'den yola çıkarak Göktürk Devleti ile Sâsânî İmparatorluğu'nun yönetim sistemlerinde görülen benzerlikleri açıklayınız.

2.3. Kaynak A ve B'yi dikkate alarak Göktürk Devleti ile Sâsânî İmparatorluğu'nun yönetim sistemlerindeki farklılıkları açıklayınız.

3. Orta Çağ'ın ilk yarısında, el işçiliğine dayalı küçük atölyelerde gerçekleştirilen mamul mal üretimi oldukça sınırlıydı. Mahallî üretimin ve kendi kendine yeterliğin geçerli olduğu bu dönemde, pazarlar ve ticaret tamamen ortadan kalkmasa da değişimi yapılan mallar genellikle yüksek değerli ürünlerle sınırlıydı. Günlük kullanılan basit ve sıradan malların ticareti ise son derece azdı. Kapalı bir ekonomik sistem hâkim olduğu için aileler ve köy toplulukları, kullandıkları araçları, dokuma ürünlerini, silahları ve ihtiyaç duydukları diğer malları kendileri üretiyordu. Bu dönemde, uzak mesafeli ticaret çeşitli nedenlerle sınırlanmıştı. Düşük değerli malların kazancı, bu malların uzak mesafelere taşınması sırasında oluşan maliyet ve riskleri karşılamıyordu. Bu nedenle her bölge, basit ve ucuz mallar açısından kendi kendine yeterli bir durumdaydı.

Buna göre Orta Çağ'ın ilk yarısında ticari hayatın sınırlı kalmasının sebepleri nelerdir? Açıklayınız.

4. İslam felsefesinin kurucu isimlerinden biri olan Fârâbî, felsefi düşüncesinin temellerini Eski Yunan filozofu Aristo'nun eserlerine dayandırmıştır. Aristo'nun mantık sistemini derinlemesine inceleyen ve bunu İslam düşünce dünyasına uyarlayan Fârâbî, bu alandaki katkıları nedeniyle "ikinci öğretmen" (Muallim-i Sâni) ünvanıyla anılmıştır. Varlık felsefesi, akıl teorisi ve siyaset felsefesi alanlarında Aristo'nun görüşlerini esas alan Fârâbî, bu düşünceleri yorumlayarak İslamî dünya görüşüyle uyumlu hâle getirmiştir. Benzer şekilde, Orta Çağ Hristiyan düşünürlerinden Thomas Aquinas da İslam filozoflarından İbn Sînâ'nın eserlerinden büyük ölçüde etkilenmiştir. Özellikle metafizik, ruh anlayışı ve Tanrı'nın varlığına dair aklî deliller konularında Aquinas, İbn Sînâ'nın geliştirdiği felsefi sistemden yararlanmıştır. Ayrıca Aquinas, İbn Sînâ'nın Aristotelesçi felsefeyi İslamî düşünceyle sentezleme çabasını örnek alarak, Hristiyan teolojisi ile Aristo felsefesini uzlaştırma yoluna gitmiştir.

4.1. Buna göre Orta Çağ'da Doğu ve Batı uygarlıklarının gelişiminde etkili olan temel unsur nedir? Örnek vererek açıklayınız.

4.2. Buna göre, Fârâbî ve Thomas Aquinas'ın felsefi çalışmalarında hangi ortak eğilimler görülmektedir? Örnek vererek açıklayınız.

5. Orta Çağ'da Bizans sanatında mozaikler, ikonalar ve Hz. İsa, Hz. Meryem ya da havariler temalı freskler öne çıkmış; özellikle Ayasofya gibi yapılarda mimari ve süsleme bütünlüğü dikkat çekmiştir. Abbasi sanatı ise mimaride; geometrik süslemeler, hat sanatı ve sınırlı çini kullanımıyla kendini göstermiş; cami ve medrese gibi yapıların bezemesinde insan ve hayvan tasvirlerinden kaçınılarak soyut ve simgesel anlatım ön plana çıkarılmıştır.

Buna göre Bizans ve Abbasi sanat anlayışlarının birbirinden farklı olmasının sebebi nedir? Açıklayınız.

SORU NO	ÖĞRENME ÇIKTISI	BECERİLER
1	TAR.9.3.1. Orta Çağ'da yaşanan kitlesel göçlerin Avrupa ve Asya'da oluşturduğu değişimi neden ve sonuçlarıyla birlikte yorumlayabilme	Alan Becerileri: SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma (SBAB2.5. Kaynağı Yorumlama) SBAB4. Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi (SBAB4.2. Değişim ve Sürekliliği Neden ve Sonuçlarıyla Yorumlama) Kavramsal Beceriler: KB2.7.Karşılaştırma Becerisi (KB2.7.SB1. Birden fazla kavram veya duruma ilişkin özellikleri belirlemek)
2	TAR.9.3.2. Orta Çağ'daki başlıca devletlerin birbirleriyle siyasi ve askerî ilişkilerini çözümleyebilme	Alan Becerileri: SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma (SBAB2.5. Kaynağı Yorumlama) Kavramsal Beceriler: KB2.7.Karşılaştırma Becerisi (KB2.7.SB1. Birden fazla kavram veya duruma ilişkin özellikleri belirlemek, KB2.7.SB2. Belirlenen özelliklere ilişkin benzerlikleri listelemek, KB2.7.SB3. Belirlenen özelliklere ilişkin farklılıkları listelemek)
3	TAR.9.3.3. Orta Çağ'daki ticaret yollarının kendi çevresinde meydana getirdiği etkiyi sorgulayabilme	Alan Becerileri: SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma (SBAB2.5. Kaynağı Yorumlama) Kavramsal Beceriler: KB2.7.Karşılaştırma Becerisi (KB2.7.SB1. Birden fazla kavram veya duruma ilişkin özellikleri belirlemek)
4	TAR.9.3.4. Orta Çağ'daki başlıca medeniyet havzalarının bilim, kültür ve sanata etkilerine ilişkin oluşturduğu ürünleri paylaşılabilmek	Alan Becerileri: SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma (SBAB2.5. Kaynağı Yorumlama) Kavramsal Beceriler: KB2.7.Karşılaştırma Becerisi (KB2.7.SB1. Birden fazla kavram veya duruma ilişkin özellikleri belirlemek, KB2.7.SB2. Belirlenen özelliklere ilişkin benzerlikleri listelemek, KB2.7.SB3. Belirlenen özelliklere ilişkin farklılıkları listelemek)
5	TAR.9.3.4. Orta Çağ'daki başlıca medeniyet havzalarının bilim, kültür ve sanata etkilerine ilişkin oluşturduğu ürünleri paylaşılabilmek	Alan Becerileri: SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma (SBAB2.5. Kaynağı Yorumlama) Kavramsal Beceriler: KB2.7.Karşılaştırma Becerisi (KB2.7.SB1. Birden fazla kavram veya duruma ilişkin özellikleri belirlemek, KB2.7.SB3. Belirlenen özelliklere ilişkin farklılıkları listelemek)

PUANLAMA TABLOSU								
1	2			3	4		5	TOPLAM
	2.1.	2.2.	2.3.		4.1	4.2.		
20	10	10	10	20	10	10	10	100

ÇÖZÜMLER

1. Kavimler Göçü sonucunda Roma İmparatorluğu dağılmış, Roma'nın yerini birçok Germen krallığı almıştır. Büyük göç dalgalarının yarattığı kaos ortamı, bu krallıkların hâkimiyetinde Germen ve Latin hakların karışımıyla oluşan yeni topluluklar arasında siyasi birliğin sağlanmasını zorlaştırmıştır. Bu durum kralların ülkede otorite kurmalarını engellemiş ve sınıf ayrımına dayalı soylu toprak ağalarının egemen olduğu feodalite sistemi ortaya çıkmıştır.

TAM PUAN (5+5+5+5=20 PUAN)

Öğrenci cevabında Roma İmparatorluğu'nun dağılmasından feodalitenin kurulmasına doğru ilerleyen süreci (yukarıdaki gibi);

- Roma İmparatorluğu'nun dağılması,
- Germen-Latin halkların karışımıyla yeni ulusların ortaya çıkması,
- Kaos ortamında kralın ülkede siyasi birlik kuramaması,
- Sınıf ayrımına dayalı feodalitenin ortaya çıkması

şeklinde açıklaması durumunda birincide 5 puan, ikincide 10 puan, üçüncüde 15 puan, dördüncü de ise 20 tam puan kabul edilecektir.

KISMİ PUAN (5+5+5)

Öğrencinin;

- Roma İmparatorluğu'nun dağılması,
- Germen-Latin halkların karışımıyla yeni ulusların ortaya çıkması,
- Kaos ortamında kralın ülkede siyasi birlik kuramaması,
- Sınıf ayrımına dayalı feodalitenin ortaya çıkması

cevaplarından yalnızca birini vermesi durumunda 5 puan, ikisini vermesi durumunda 10 puan, üçünü vermesi durumunda ise 15 puan kabul edilecektir.

SIFIR PUAN

Cevapta Kavimler Göçü'nün Avrupa'ya etkileri ile feodalitenin doğuşu arasında neden-sonuç ilişkisi kurulurken Roma İmparatorluğu'nun dağılması, yeni ulusların ortaya çıkması, kralın ülkede siyasi birlik kuramaması, sınıf ayrımına dayalı feodalitenin ortaya çıkması durumlarına yer verilmemesi veya herhangi bir cevap verilmemesi durumunda sıfır (0) puan kabul edilecektir.

2.

2.1. TAM PUAN (10 PUAN)

Göktürk Devleti'nde hükümdarın egemenlik hakkı, "kut" anlayışına dayanmaktadır. "Kut", kağana devleti yönetme yetkisini veren tanrısal bir meşruiyet kaynağıdır.

Öğrencinin cevabında (yukarıdaki gibi) Göktürk Devleti'nde hükümdarın egemenliğinin tanrısal bir yetkiye (kut) dayandığını belirtmesi durumunda 10 tam puan kabul edilecektir.

KISMİ PUAN (5 PUAN)

Öğrencinin cevabında yalnızca "kut"u yazması ancak bunun tanrı tarafından verilen bir yetki olduğunu belirtmemesi durumunda 5 puan verilecektir.

SIFIR PUAN

Öğrencinin cevabında, Göktürk Devleti'nde hükümdarın egemenliğinin ilahi bir güce (kut) dayandığını belirtmemesi veya herhangi bir cevap verilmemesi durumunda sıfır (0) puan kabul edilecektir.

2.2. TAM PUAN (4+3+3=10 PUAN)

Her iki devlet de tek kişinin egemen olduğu monarşiyle yönetilmektedir. Her iki yönetimde de hükümdarlara sınırsız yetki verilmemiştir. Her iki yönetim de hükümdarların yetkileri çeşitli güçler tarafından denetlenmiştir. Her iki yönetimde merkeziyetçi yönetim anlayışı uygulanmıştır.

Öğrencinin cevabında (yukarıdaki gibi);

- I. Her iki devletin monarşi ile yönetildiğini ifade etmesi,
- II. Her iki devletin yönetimde hükümdarlar kadar çeşitli kurulların etkili olduğundan bahsetmesi,
- III. Her iki devletin merkeziyetçi bir yönetim uyguladığına değinmesi

durumunda birincide 4 puan, ikincide 7 puan, üçüncüde ise 10 tam puan kabul edilecektir.

KISMİ PUAN (4+3)

Öğrencinin;

- I. Her iki devletin monarşi ile yönetildiği,
  - II. Her iki devlette de yöneticilerin çeşitli kurullar tarafından kontrol edildiği,
  - III. Her iki devletin merkeziyetçi bir yönetim anlayışına sahip olduğu
- cevaplarından yalnızca birini vermesi durumunda 4 puan ikisini vermesi durumunda 7 puan kabul edilecektir.

SIFIR PUAN

Cevapta, Göktürk Devleti ve Sâsânî İmparatorluğu'nun yönetim sistemlerinin benzer yönlerine değinmemesi veya herhangi bir cevap verilmemesi durumunda sıfır (0) puan kabul edilecektir.

2.3. TAM PUAN (5+5=10 PUAN)

Göktürk Devleti'nde kut inancından dolayı iktidarın meşruiyet kaynağı ilahi güce dayanmış olsa da devlet yönetiminde dinî kuralların etkisinden söz edilemez. Sâsânîlerde ise devlet yönetiminde dinî kurallar etkilidir. Din adamlarından oluşan bir konseyin yönetimde etkili olması ve Zerdüşî dinine aykırı davranışlarda bulunan hükümdarın görevden alınması bu durumu kanıtlar niteliktedir. Ayrıca Göktürklerde töre adı verilen yazısız hukuk kuralları uygulanmışken Sâsânîlerde "Matikan Hezar Dadistan" olarak adlandırılan bir anayasasının varlığı Sâsânîlerde yazılı hukuk kurallarının uygulandığına işaret eder.

Öğrencinin cevabında (yukarıdaki gibi);

I. Göktürklerin dinî kurallarla ile yönetilmediği, Sâsânîlerin ise dinî kurallarla yönetildiğine değinmesi,

II. Göktürklerde töre adıyla bilinen yazısız hukuk kuralları uygulanırken Sâsânîlerde “Matikan Hezar Dadıstan” isimli yazılı hukuk kurallarının uygulandığını ifade etmesi

durumunda birincide 5 puan, ikincide ise 10 tam puan kabul edilecektir.

KISMİ PUAN (5 PUAN)

Öğrencinin;

I. Göktürklerin dinî kurallarla ile yönetilmediği, Sâsânîlerin ise dinî kurallarla yönetildiği,

II. Göktürklerde töre isimli yazısız hukuk kuralları uygulanırken, Sâsânîlerde “Matikan Hezar Dadıstan” isimli yazılı hukuk kurallarının uygulandığı

cevaplarından yalnızca birini vermesi durumunda 5 puan kabul edilecektir.

Ayrıca;

Devlet isimlerine (Göktürk, Sâsânî) değinmeden yalnızca "dinî kurallar ve anayasa yönünden farklıdır." şeklinde cevap vermesi durumunda (3+2=5 PUAN) kabul edilecektir.

SIFIR PUAN

Cevapta, Göktürk Devleti ile Sâsânî İmparatorluğu’nun farklı yönetim özelliklerine değinilmemesi veya herhangi bir cevap verilmemesi durumunda sıfır (0) puan verilecektir.

3. TAM PUAN (5+5+5+5=20 PUAN)

Bu dönemde teknolojinin yeterince gelişmemiş olması, kaliteli ürünlerin çok sayıda üretilmesini sınırlandırmıştır. Bu nedenle toplumlar, ihtiyaç duydukları ürünleri, basit de olsa kendileri üretmişlerdir. Ayrıca, çeşitli tehlikelerle dolu uzak bölgelere yapılacak ticaret sırasında taşınan malların sağlayacağı ekonomik getirinin, olası zararları karşılayacak düzeyde olmaması da ticari hayatın sınırlı kalmasına neden olmuştur.

Öğrencinin cevabında (yukarıdaki gibi);

I. teknoloji yetersizliği,

II. ihtiyaç kadar üretim yapılması,

III. taşıma zorluğu,

IV. taşıma maliyeti

yazması durumunda, her bir madde için 5 puan, toplamda 20 tam puan kabul edilecektir.

KISMİ PUAN (5+5+5)

Öğrencinin;

I. teknoloji yetersizliği,

II. ihtiyaç kadar üretim yapılması,

III. taşıma zorluğu,

IV. taşıma maliyeti

cevaplarından yalnızca birini vermesi durumunda 5 puan, ikisini vermesi durumunda 10 puan, üçünü vermesi durumunda 15 puan kabul edilecektir.

SIFIR PUAN

Cevapta, Orta Çağ'ın ilk yarısında ticari hayatın sınırlı kalmasının sebeplerinden bahsedilmemesi veya herhangi bir cevap verilmemesi durumunda sıfır (0) puan kabul edilecektir.

4.

4.1. TAM PUAN (5+5=10 PUAN)

"Kültürlerarası bilgi aktarımı" Orta Çağ'da Doğu ve Batı uygarlıklarının gelişimindeki temel unsurdur. Doğu uygarlığının temsilcilerinden Fârâbî'nin Aristotelesçi mantığı İslam düşüncesine adapte etmesi ve Batı uygarlığının temsilcilerinden Aquinas'ın İbn Sînâ'nın sentezini Hristiyan teolojisine uygulaması, farklı medeniyetlerin birbirinin birikimini özümseyip dönüştürerek ilerlediğini gösterir.

Öğrencinin cevabında (yukarıdaki gibi) Orta Çağ'da Doğu ve Batı uygarlıklarının gelişimini farklı kültürler arasındaki bilgi aktarımına dayandırması (5 puan) ve bunu bir örnek ile açıklaması (5 puan) durumunda 10 tam puan kabul edilecektir.

KISMİ PUAN (5 PUAN)

Öğrencinin cevabında Orta Çağ'da Doğu ve Batı uygarlıklarının gelişimini farklı kültürler arasındaki bilgi aktarımına dayandırması ancak örnek vermemesi durumunda 5 puan kabul edilecektir.

SIFIR PUAN

Cevapta, Orta Çağ'da Doğu ve Batı uygarlıklarının gelişiminin farklı kültürler arasındaki bilgi aktarımına dayandırılmaması hâlinde veya yalnızca örnek verip uygarlığın gelişiminde etkili olan temel unsurun belirtilmemesi durumunda veya herhangi bir cevap verilmemesi durumunda sıfır (0) puan verilecektir.

4.2. TAM PUAN (5+5=10 PUAN)

Fârâbî ve Thomas Aquinas'ın felsefi çalışmalarında görülen ortak eğilim, önceki uygarlıklara ait düşünce sistemlerini kendi inanç dünyalarına uyarlamalarıdır. Fârâbî, Aristo'nun mantık ve varlık anlayışını İslam düşüncesine uygun hâle getirmiştir. Benzer şekilde, Thomas Aquinas da İbn Sînâ'dan etkilenecek Aristo felsefesini Hristiyanlıkla uzlaştırmaya çalışmıştır.

Öğrencinin cevabında (yukarıdaki gibi) Fârâbî ve Thomas Aquinas'ın çalışmalarında görülen ortak eğilimi kendilerinden önceki düşünce sistemlerinin -bilim insanlarının görüşlerinin- incelenerek kendi inanç ya da düşünce dünyalarına uyarlamaları şeklinde belirtmesi (5 puan) ve bunu bir örnek ile açıklaması (5 puan) durumunda 10 tam puan kabul edilecektir.

KISMİ PUAN (5 PUAN)

Öğrencinin cevabında Fârâbî ve Thomas Aquinas'ın çalışmalarında görülen ortak eğilimi kendilerinden önceki düşünce sistemlerinin -bilim insanlarının görüşlerinin- incelenerek kendi inanç ya da düşünce dünyalarına uyarlamaları şeklinde belirtmesi ancak örnek vermemesi durumunda 5 puan kabul edilecektir.

SIFIR PUAN

Cevapta, Fârâbî ve Thomas Aquinas'ın hangi konular üzerinde çalıştıkları, kimlerden etkilendikleri bağlantısız bir şekilde sıralanmışsa veya örnek verilse bile ortak yönlerine değinilmemişse veya herhangi bir cevap verilmemişse sıfır (0) puan verilecektir.

5. TAM PUAN (10 PUAN)

Orta Çağ'da Bizans ve Abbasi sanatlarının birbirinden farklılaşmasının temel sebebi, bu iki medeniyetin ait olduğu dinî inanç sistemleridir. Bizans sanatı, Hristiyanlık inancının etkisiyle figüratif anlatımlara yer vermiş; Hz. İsa gibi kutsal kişiliklerin resmedildiği mozaikler ve freskler kullanılmıştır. Buna karşılık Abbasi sanatı, İslam inancının insan ve hayvan figürlerine mesafeli yaklaşımı nedeniyle soyut ve simgesel anlatımı tercih etmiş; geometrik desenler, hat sanatı ve çiniyle bezeli yapılar ortaya koymuştur.

Öğrencinin cevabında (yukarıdaki gibi) Bizans ve Abbasi sanatlarının birbirinden farklılaşmasını dinleriyle (Hristiyanlık, İslamiyet) ilişkilendirerek açıklaması durumunda 10 tam puan kabul edilecektir.

KISMİ PUAN (5 PUAN)

Öğrencinin cevabında, Bizans ve Abbasi sanatlarının birbirinden farklı olmasının sebebini "din" olarak belirtmesi ancak açıklama yazmaması durumunda 5 puan verilecektir.

SIFIR PUAN

Cevapta, dinî inançların sanata etkisinden veya estetik anlayış farklarından söz edilmemişse veya herhangi bir cevap verilmemişse sıfır (0) puan verilecektir.